

Kees Piël, Amsterdam

De schaarse inheemse natuur verdraagt geen exoten

Biologen beschouwen de kunstmatige verspreiding van soorten als een van de grootste bedreigingen van de aardse biodiversiteit. Heybroek huldigt in het nummer over exoten (NBT 1998 nr. 4) een ander standpunt: "In het zicht van de broeikas moeten we zonder uitstel streven naar een grote genetische diversiteit in onze boomsoorten in ons bos". Voor dit standpunt mag vooral vanuit de bosbouw alles te zeggen zijn, het is de vraag of zijn andere stelling, "bosbeheerders die zich beperken tot het gebruik van inheemse soorten werken aan de natuur van gisteren", wel algemene geldigheid bezit.

Een antropogeen opgewekte klimaatsverandering is voor de natuurbescherming zonder meer een ramp te noemen: naarmate het klimaat onder invloed van de mens verandert, zal het natuurlijke bos minder realiseerbaar zijn. Het bezwaar tegen aanplant met exoten is, dat natuurlijk bosontwikkeling verhinderd wordt, terwijl niet vaststaat in welke mate en richting het klimaat verandert; misschien blijft alles wel net bij het oude.

Een ander argument voor de import van exoten, stoelt, meer theoretisch, op zijn natuurvisie. Heybroek benadrukt de grote rol die het toeval speelde bij de lotgevallen van de soorten die de ijstijd overleefden. Hij haalt het interessante voorbeeld aan van de Paardekastanje. Deze boomsoort heeft zijn verspreidingsmiddel verloren; de zware vrucht valt niet ver van de boom en dieren om deze te transporteren waren vermoedelijk in het Tertiair uitgestorven. Het achterblijven van de Paardekastanje in het zuiden heeft dus een oernatuurlijke oorzaak. Heybroek ziet dit echter als een "onbenullig toeval", met "triviale oorzaken", ook wel een "lapsus van de natuur", maar: "als mens kunnen we dat herstellen". En dat is het juist. Dat voorwereldlijk toeval zou je met ontzag mogen vervullen; de oernatuur is de hoogste vorm van natuur! Het wezen van de natuurbescherming, lijkt mij, is het behoud of zoveel mogelijk herstel van de oorspronkelijke loop van de evolutie zonder menselijke beïnvloeding. Genoeg reden om deze soorten (hij bespreekt nog andere), die zeker uitheems zijn, niet in te voeren, en indien aanwezig, ze uit de weinige bosreservaten te verwijderen.

Angst voor klimaatverandering, die zeker reëel is, noopt Heybroek tolerant te zijn voor exoten, -hoe kan het verkeren: "Hebben wij in een bepaald bosgebied ervoor gekozen een maximale natuurlijkheid na te streven, dan is daar voor de exoten eenvoudig geen plaats." (Heybroek, 1984. NBT sept./ okt.).

Heybroek wijst op het verlies aan boomgenen tijdens de holocene herkolonisatie. Daardoor groeit in Zweden de Fijnspaar langzamer dan importen uit Midden-Europa, en vertonen onze Zomereiken mogelijk minder diversiteit dan de Franse. Voor het natuurbehoud is het zaak deze verschillen te koesteren, deze hogelijk te waarderen als een gril van de natuur en niet als een onbeholpen stuk toeval dat we nodig moeten verhelpen. Bovendien kunnen genetische zonderlingen in isolatie het begin van soortvorming inluiden. Het versterken van lokale varianten met vreemde herkomsten is eerder een ondermijning dan een versterking van de biodiversiteit. Althans gezien vanuit het natuurbehoud en zonder instorting van het natuurlijke klimaat!

Het onderscheid dat Heybroek maakt tussen Europese exoten en die van overzee vormt een barstje in zijn betoog.

Waar Heybroek allerlei barrières binnen Europa toeschrijft aan toeval en willekeur, -het had net zo goed anders kunnen lopen en dus zijn introducties aanvaardbaar-, geldt deze regel niet voor de Amerikaanse exoten: deze zijn volgens hem niét gewenst, "omdat de barrière naar Europa onoverkomelijk is". Maar door hetzelfde louter toeval, nu van de platen-tectoniek, zit Amerika niet vast aan Europa. Anderzijds berust de barrière naar ons land voor de Paardekastanje op een natuurlijke factor en deze was evenzeer onoverkomelijk gebleken.

Exoten mogen ze blijven?, luidt de titel van het themanummer en geen schrijver zegt nee. Natuurmonumenten rekent een exoot tot de Nederlandse flora of fauna, als deze "zich gedurende drie generaties op meerdere lokaties zelfstandig kan handhaven". (nota Meer Natuurlijke Landschappen bij Natuurmonumenten, 1996, pag.52) Het is dus slechts een kwestie van tijd dat de vereniging de Bospest, de Appelbes, de Douglas en de Amerikaanse eik als inheems beschouwt. Van de "spontane ontwikkeling tot een meer natuurlijk bosecosysteem" waarvan H. Siebel hoog opgeeft kan niet veel terecht komen. Exoten die geen bedreiging zijn voor inheemse soorten liet men al met rust, en de verdringende exoten, die met de bosvorming wel worden verwijderd maar steeds opnieuw zullen opslaan, ook die wil Natuurmonumenten nu laten staan en wel in

de beheerstrategie 'Nagenoeg Natuurlijk Landschap'. Alsof exoten per se inheems moeten worden. Dat 'natuurlijk' wordt nágenoeg een desillusie. Bezwaarlijk is, dat een landschap, weliswaar spontaan maar mét exoten, onterecht wordt gepromoveerd tot 'nagenoeg natuurlijk'; waarmee het werkelijke nagenoeg natuurlijke landschap wordt miskend. Een bedenkelijk zaak voor natuurbeschermers.

Deze beheerstrategie verbiedt intern beheer, hoewel een licht ingrijpen volstaat om beginnende exotenopslag de kop in te drukken, waarmee de inheemse samenstelling zou zijn gered. Niet zozeer de doelstelling is te hoog gegrepen, de beheersrichtlijn is onvoldoende aangepast. Hoeveel gewone leden zullen beseffen, dat hun romantisch verwilderde natuurmonumenten straks bestaan uit een exotische hutspot van uit- en inheemse soorten, uit bossen die in een vèrre van natuurlijke staat verkeren? Stilletjes hoop ik dan ook, dat de ingedommelde natuurbeheerders door de modieuze kuipjes van hun ligstoelbeheer zakken, hard op de kale bosbodem knallen en voorgoed uit de droom zijn geholpen.

Korthals, leerstoelgroep Toegepaste Filosofie LUW, is van mening dat de natuur "hoe dan ook" niet zelf voor diversiteit kan zorgen. (Curieus, hij verwijst op dit punt naar Heybroeks artikel.) Wat een opvatting. De evolutie van het leven heeft zich grotendeels buiten de mens om voltrokken! Verder is ingrijpen in de natuur "altijd noodzakelijk". Ook vreemd, en geheel in strijd met de door hem geopperde 'strategie' gericht "op variatie, op pluriforme natuur". Evengoed als een braakliggende akker is een eeuwig verwilderend bos, dus pure spontaniteit, niettemin ook een manifestatie van natuur.

Maar het lijdt geen twijfel, dat bossen met een grote mate van natuurlijkheid in ons land alleen nog kunnen bestaan bij de gratie van actief beheer. Het gekke, het ongepaste bijna is, dat wat terreinbeheerder Natuurmonumenten níét toepast, toegepast filosoof Korthals wél bedenkt: "Natuurlijkheid en beheer sluiten elkaar niet uit: ze gaan juist samen". Tenminste, nágenoeg samen.

Literatuur

Div. auteurs. 1998. Themanummer: exoten, mogen ze blijven? Nederlands Bosbouw Tijdschrift 70, nr. 4.